

Osman Aqçoqraqlı NENKECAN HANUM TÜRBEŞİ

Çeşmeler çağlap aqalar, mermer taşlar üstüne suv serpintileri sankim köz yaşları kibi töküleler. Lâkin nasıl bir sebeptendir ki, Toqtamış hannın dülber qızı böyle qasevetke dalğan, mundir. Arem bağçalarının gönce gülü başını eggen – inci daneleri kibi çıq tamlaları onıñ hafif yapraqları üzerinde titreyler. Nenkecan hanum ne şarqı (yır) yırlay, ne de tatlı sesi olğan sazını eline almay. Saznıñ kümüş tellerini ve sedef ziynetleriniñ üzerlerini hafif toz basqan – divar üstünde unutulıp yata. Nenkecan hanum şimdiden geri saz ile söyleşüvden vazgeçken.

Aremniñ çeşit tūs pencerelerinden parlaq ayhan qızınıñ köksündeki altınlar ve qıymetli taşlar üzerine ve onıñ sararıp solğan çeresine çeşit renk ziyalar serpe. Onıñ aqiq taşına beñzegen eki közü eñ qaranlıq geceni de öz ışığınen aydınlatır kibi parıldaylar...

Uyquda bulunğan şu saraynıñ qıymetli kilimleri üzerinde yavaş-yavaş kezine, lâkin köletke deseñ köletke degil, peri deseñ peri degil – nedir bu aceba?

...İşte, o keniş pencereniñ ögünde turdı. Saray bağçalarında gece quşçıqlarınıñ dertli-dertli ötüşüvlerini diqqatnen dinley ve aremniñ divarları: “Ah, Nenkecan! Ah, Nenkecan!” – deye muñlu bir inilti eşiteler. Dinleñiz – bu pek tesirli bir ikâyedir.

Qırım yigitleriniñ ziyneti ve yaraşığı demege lâyıq ve boy-postu kelişken Salâhiddin bek adında genç ve batır bir yigit bar edi ki, hannıñ qızı onıñ esir-i aşqına tutqun olğan edi.

Nenkecanıñ qocaman babası Altın Ordu hanı Toqtamış onı nasıl olsa da sevmez edi. Amma hannıñ qızı gece-kündüz tek onı tüşüne edi. Büllür kibi tınıq havuzlarda altın tüslü balıqlarınıñ oynaması ve mis qoqulu bağçalardaki çeşit tūs çiçeklerniñ açması – yoq... Bularnıñ birisi oña teselli bermey ve Nenkecan olarnıñ iç birine aylanıp baqmay edi. Salâhiddin bekiñ de iç bir türlü kelmek itimalı yoq. Nasıl kele bilsin ki, arem pencereleriniñ parmaqlıqları qalın ve arem ağalarınıñ közleri pek açıq ve saray qapılarında tolu-quralı qaravullar bekleyler!

Nenkecan hanum naqışlı ve ziynetli divannıñ yastıqları üzerine yavaşçıqtan tayandı. Onıñ sararıp solğan elleri qumaş bezler üzerine bayıldı. Bu esnada birden-birge qapınıñ alqası “şuv!”

etken bir ses berip aşıq-maşuqları gıcırdadı... “Kim bu, aceba? Yoqsa arem ağası nevbetini bitirgen de, ketemi?” dep bu areketten havfqa kelgen han qızı, sankim yuqlamsırağan kibi, uzun ve qara kirpikleri arasından gizlice çevre-çetke baqa edi. Qapı açılğan soñ içeriğe yavaşçıqtan yeudiy qızı kirdi ve: “Saraynıñ yıldızı yuqlay, ğaliba? Kim bilir şimdi hanum sultan belki Salâhiddinni hayal etedir?” dep turar eken, onıñ ağzını aman o demde bir el kelip qapatdı.

Nenkecan hanum: “Alla aqqıçün söyle! Kimsin burada geceleyin?” – degende, aq çarşafqa bürtingen uzun boylu ve dülber qıyafetli yeudiy qızçığı tiz üstüne çökerek: “Ebet, hanum, cariyenizdir! Seniñ bahıtlı olmañ içün canını feda etmege azırdır... Ah, o şanlı yigit Salâhiddin bek barmı! Onıñ atı ruzgârdan çabiktir ve yarın o atına minerek saray qapısı yaqlarında bulunacaqtır” – degende, Nenkecan hanum eki elini yeudiy qızınıñ omuzlarına ataraq, yüzünü onıñ yüzüne qarşı çevirdi. Gira: “Hanum! Mende saña mahsus ediyelik kiyim bar” – degende Nenkecan acele-acele: “Aman! Ne deysin ya? Seni Salâhiddin bek yolladımı?” – dep hitap etti.

Gira: “Ebet! Em o dedi ki, eger yigitler nişanlılarını ödek tölep alamasalar o vaqıt alıp qaçmaq adet ve şartlarındandır” – dedi. Nenkecan: “Gira! Qalq! Men şimdiden soñra han qızı degilim!

Avam halq qızları kibi men de qaçaçağım! Ah!.. Nenkecan Bağçasarayda eñ ğarip qız eken! O sevginen tolu yürekten başqa iç bir şeyge malik degil!” – dep el silkkende, Gira onı öperek arem odasından çıqtı. Yeudiy qızı qapınıñ artında biraz turdı. Onıñ iri ve siya közlerinde ve sararğan çeresinde bir hoşnutsızlıq ve açuv eseri körüne edi, dudaqlarını çirkin-çirkin bürüştirdi ve eşitilmeycek derecede ayaqlarını yerge yavaş-yavaş basıp saraynıñ başqa qapısına doğrudı. İş bu qapıdan Toqtamış hannıñ cariyeleri bulunğan odağa ketile edi.

Bağçasaraydan başlap, dağlar ve qayalıqlar arasından Salaçıqqa doğru ketken yolnıñ üzerinde bir atlı kete edi. Bu kün sıcaq bir kün olup, küneş yolnıñ eki tarafında uzanıp ketken qayalıqlarını qızdırı edi. Atlı ileriler eken, arqasından qara kölgesi dahi iyerir, lâkin atnıñ kendisi kölgesinden daa ziyade qara. Onıñ üstünde qara çuğadan uzun bir qaftan ve başına da qara bir arabiy qalpaq kiygen. İşte, bu atlı karaimlerniñ “Qara Arabiy” dedikleri Yehuda Bihim edi ki, şeerden kele edi.

Yehuda Bihim corğası ile keter eken, çıplaq qaya üzerine urulğan keskin bir ayaq davuşı eşitti ve şu anda qarşısında tozlar köterilgenini kördi. Qarşı taraftan dahi bir atlı kele edi.

Zamannıñ ükümüne köre o vaqıtnıñ adamları yolda-qırda kettikleri vaqıt kelgen-keçkenlerden üşkünir ve bir fenalıq çıqmasın deye saqınıp davranaraq, er daqqada azır bulunır ediler. Buña köre Yehuda Bihim dahi kiyimi astında bulunğan qamasını qınından gizlice qurtarıp azırladı.

Qarşıdan kelgen atlı arabiyge yaqınlaşqanda kördi ki, atnıñ kök çekmeni altından kökregindeki Kavkaz kerevkesi yıldıray, kümüş sıрма qaplı bir egri qılıç, yigitniñ atı sekirdikçe eki tarafına doğru sallanır, quvurçıq ve sıq saçlarınıñ üstüne yan kiygen Bağçasaray biçim qalpağı da yigitniñ başında pek yaqışıklı körüne edi. Qırmızı yüzünden ve kestane mıyıqlarınıñ astından ara-sıra közge çarpqan parlaq aq tişlerinden ve aybetli cesürane baqışlarından Yehuda Bihim bu atnıñ yerli cesür yigitlerden biri Salâhiddin bek olğanını tanıya bildi. Onıñ bek oldığını tanıya bilmek küç bir şey degil edi. Zira öyle at, öyle kümüş sırmalı taqım ve öyle qural o zamanda yalnız beklerde bulunmaq mümkün edi.

Eger kerek olsa urmaq ve ya dögmek içün sağ qol daa qolay olduğından atlıların er biri kendi qolayını közetip, biri-birinden uzaqlaştlar. Lâkin öyle yuvaş ve qorqaq qabilege mensüp karaim arabiyi bir tatar askerini qorquta bilmeyecegi

açık aydın edi. Salâhiddin bek keçer eken arabiyge aylanıp bile baqmadı. Genç yigit tüşüncege dalgan, kendi yoluna kete ve dudaqları arasından yavaş-yavaş bir sesnen onıñ dünyada eñ ziyade sevdiği “Nenkecan!” adı eşitilir edi.

Genç arabiy de yırıldaki gögercin renkli dağlar ve musaffa köknıñ yüzünde ufuqqa doğru yol tutqan bir bulut parçasına baqaraq: “– Ah, Nenkecan!” – der edi. Lâkin o saatte arabiyneñ cırayı türlendi, sıq ve qara qaşlarını çattı. Onıñ sararğan çeresinde bir keder eseri ve çekişüv alâmetleri köründi.

Aylançiq ve taşlaq yol ile kettikçe, yuqarığa köterilerek, Yehuda Bihim Çufut Qalenıñ çıplaq qayaları tibine kelip yetti. Kirintili-çıqıntılı isarları ve qulleleri, yüksek dağnıñ uçurımları boyunda qurulğan şu qaleni çok acayip bir halq kendine mesken etinmiş edi. Onıñ ealisi Musaviy karaimler, Qırım hanına itaat ve boysunuv üzre bulunaraq tatar biçimi urba kiyer ve tatar ile söyleşüv eter ediler. İslâm tatarlar olarğa toqunmayıp, yalınız alım almaq ile sınırlanıv ve olarnıñ alış-veriş ve sanatlarına qarışmaz ediler. Böyle olsa da, er alda, çufutlarğa igrenç köz ile baqılır edi ve der ediler ki, uluqat karaimler miskin ve zayıf millet olup ve ekserisiniñ başı ilâc qabul etmez çıbanlar ve yaralar ile tolu, yani taz illetine oğrağan emişler. Karaimlerniñ uluqat eyi sanatları bar edi. Olar kibi san, qırmızı sahtiyan yapqan ustalar siyrek bulunıp, bir de acayip yemiş bağçalarına malik ediler. Er alda yuvaş ve qorqaq karaimler, Qırım hanınıñ yağmacı orduları olarğa ücum ete keldiklerinden sebep, öyle pek te raat yaşamaz ediler. Olar kendilerine başlıca oturaqlıq ettikleri, çıqılması pek qıym Çufut ve Mangup qaleleriniñ etrafını yüksek ve qalın horasan (*kireç ve qum qarışması*) isarlar ve qulleler ile qoralap alır ediler. Olar için hususan eñ müteber turaqlıq yer Çufut Qalesi edi ki, Meydan dağı degen ormanlıq ve Yasafut deresi, dersiñ Quddus-ı Şerif (*İyerusalim*) dağlarını aındıra ediler. Ve şu Yasafut deresi içinde, qarma-qarışık terekleriniñ kölgesi altında olarnıñ silsile ve ecdadı kömüli yata ediler. İşte burada esirler kibi yaşağan karaimler özlerinden yırık bulunğan Filistin toprağının asretini çekip ve olarnı amanlıqqa çıkarğan Musanı güya kelecük dep bekler ediler. O vaqıt karaimler kendi aralarından seçtikleri haham ve başqa ihtiyarlar idaresinde bulunır ediler. Olarnıñ rivayetine köre karaim milleti Çufut Qalede ta eki biñ dört yüz bilmem kaç yıldan beri yaşay emişler.

Olarnıñ kendi aralarında oqumuş uleması, yani hahamları da bulunır edi. İşte aındığımız genç Yehuda Bihim de zamanınıñ oqumuş ulemasından sayılıp, karaimler arasında din hususunda yazdığı bir takım kitapları ile adı añılaraq, kendisini tanıttı ve sevdiren edi.

Yehuda Bihim aylançiq yoldan kete-kete, qaleniñ büyük qapılarına kelgende, demir qapının sürmeleri alınıp ve zıncırları güdürdep açıldı. Taştan oyulıp yasalğan ve eki tarafında alçaq alçaq qobalar, ya da başqa türlü aytqanda, evler tizilgen tar yoldan keçer eken, arabiy atının nalları taşlarğa çarparaq gürültisi eşitile edi. Bazı açık qapılardan evlerniñ tandır ocaqlarında yaqılğan ateş alevleri ve üzerlerine çeşit örnekli basmalardan anterler kiygen, başları maramalı genç ve yaşlı karaim qadınları ve qızçıqları körünir edi. Qale soqaqlarında uzun boylu ve qara çereli, başlarına beyaz ve qara sarıq sarğan ve üzerlerine qara ve uzun bunuş kiygen genç ve yaşlı karaimler ketip kelmekte ediler. Yehuda Bihim keter eken, kelgen-keçken yol berip oña bükünüş

ve sayğı eter ediler. Qale qapısına kirecekte sol tarafında qalğan ve uzaq zamanlar süresinde qaramtırak bir tüş alğan taş qulleniñ ögünde süngüli qaravul oturğan – gögercin besley edi. Bir üyür gögercinler karaim qaravulınıñ eline, omuzlarına ve süngüsü üzerine üyüşerek, onıñ elinden yem aşay ediler. Yehuda Bihim biraz daa ileri kettikten soñra soqaqnıñ sol tarafında, büyük kenasenıñ (*karaim ibadethanesiniñ*) qomşılığında bulunğan evniñ qapısına kelgende atını hizmetçisine tuttıraraq, kendisi evine kirdi.

Yehuda Bihimniñ evi eki qat ve taştan yapılğan olup, Çufut Qale qayasınıñ eñ uçurım yerinde oldığından kendisi ve ayrı bir qalege beñzer edi. Onıñ küçüçük pencerelerinden avası açık olğanda, ve ayrıca – aqşam üzeri kün qonacaq vaqıtta qarışındaki dağlar arasından sanki küneş

yüzüne bitişken kibi mavı tüş deñiz körünir edi. Divarları boyalı ve doğrama tavanlı evniñ içerisi tıñlıq ve Aşağı Meydan ormanlıqtan buraya iç bir türlü ses kelmaz edi. Söznıñ qısqaşı – şu taş divarlarınıñ arasında bir sessizlik ve raatlıq üküm süre edi.

Yehuda Bihim, tırsekleri üzerine tayanmış oldığı alda, yılan terisi üstüne yazılmış eski bir Tevrat kitabına baqıp tura ve Tevrat kitabı da karaim kenasesiniñ eñ kıymetli nesnelerinden sayılıp, rivayetke köre o kitap da Musa aleyhisselâm zamanında yazılmış olduğına inanır ediler.

Kürsü üzerinde ve raflarda bu kitaptan başqa “Yad Haqzaqu”, “Mitstsus Maymonida” ve “Sabil Hayruşa” kibi karaimce yazılı qandili Yehuda Bihim yeudilerni ayırdı etken mütefekkirane közlerinen ögündeki kitapqa baqıp qalğan edi. Kitapnıñ saifesinde “insan, ösümlükler, çiçekler, deñizler, quşlar ve başqa cümle türelmişni yaratqan” dep ayılğan ve buña beñzer daa bir çok ayetlerni oqudıqtan soñra, arbiy kitapnı qapattı ve künniñ qondığı vaqıt, etrafına saçdığı ateşin ziyalarınıñ turdığı pencerege qarşı ellerini açaraq duağa başlap, eñ evel altın kibi yıldızlar parıldap turğan qoyu mavı kökke daa çok vaqıt baqıp qaldı. Ğarip yıldız! Sanki ezeliy bir şeyler tüşünir ve qasevetle içerisi tolmuş da, o sebepten talğın bir alda titreye-titreye ışık saça. Ve dersiñ tarif olunmaz, faqat keçmiş bir bahıt, saadet ve quvançtan haber bermek istey edi. İşte, gece tolusu ile kendi ükümünü yürsetip başladı ve uyquyı yollayıp tüşler ve hayallerni uyandırdı.

Genç arabiyneñ gönlü acayip ve köz ögünden ketmegen bir takım hayalat ile toldı, şu elmaz kibi parlaq yıldızlarnen qaplanmış gecede uyquğa dalmış Yehuda Bihim tüşünde dülbir Nenkecannıñ suretini körmekte edi. Hanumnıñ başında büyük bir elmaz taş yatar, faqat han qızınıñ ayret tolu közleri elmazdan dahi ziyade ışık saçalar:

*Mevzun-ü, lâti- ü, nazik-ü ter
Baştan ayağa ziyne-ü fer
Şirin lebine zılal irişmez
Nazik beline hayal irişmez
Dendani sefide reşk encüm
Hali dahi can közüne merdüm*

*Gönce açılır tebessüm etse
Gevher saçılır tekellüm etse, –*

misalince Nenkecan hanum közlerni qamaştıracaq derecede dülbər qıyafetke malik olup, arabiy onı Hansaraynıñ gül bağçaları arasında körmekte ve sanki Bağçasaray çeşmeleriniñ zorlu

zorlu püskürüp aqması kibi onıñ yuvaş ve kederli ah ve zarını eşitir edi. Zavallı Yehudanıñ bütün hayalı yalnız bir “Nenkecan!” ile teldi, pencereden esken yengil bir yelçikten sanki

“Nenkecan!” sedası kelir edi. Uzaq bir yerden yuqusırağan sazınñ telleri “Nenkecan!” – deye çala ediler.

Çevre-çet sessizlik içinde... Yehuda Bihim kördiği hayalet ve tüş tesirinden alev içinde qalmış başı ogünde açıq bulunğan Tevratnıñ üzerine sarqıp tüşti, manianı kitapnıñ kâğıtlarına tiygende közlerini açıp şaşmalayaraq: “Savaof!.. Yagus!” – deye mırıldanıp turarken Çufut Qale kenasesinden gece ibadetine mahsus işaret berilmege başlağan edi.

...Biz kelelim Bağçasarayğa. Alemullah! Bağçasaray bu qadar yıldızlı ve lâtif bir gece daa körmegendir! Onıñ bağçaları cennet bağlarını aındıralar! Güllerniñ, melevşeleriniñ, sünbüllerniñ ve saire güzel çiçeklerniñ qoquları avanı toldırmışlar... Qaranlıq gecede çeşit renkli yanğan fenerler terekleriniñ yeşil yapraqlarını nurlandıraraq yanmaqtalar. Minareler, köşkler ve uyquda bulunğan saraynıñ bölmeleri – bularnıñ cümlesini tatlı bir hayalet sarmış. Şu sessizlik alında bulunğan han sarayı ve onıñ köşkləri ile gül bağçaları “Elfu leyletin ve leylet” (*Biñ bir gece*) masalınıñ tarif ve tasvir ettiği acayıp hayaletke misal ola bilecek bir derecede edi: *Bir bağ-ı eremdir ki – gülü hazz ve elâdur*

Elhaq buña, alat buña hoş ab-ı avadır.

Er bağçesi bir çemenistan-ı lâtafet

Er köşesi bir meclis-i pürfez ve sefadur.

Şadırvanlardan dersiñ tirilik suvları püskürüp aqmaqta. Aremde bir sessizlik... Saray halqı uyquda. Yalnız, aremnıñ uzaq bir köşesindeki odaların birinde han ve genç Selime bulunırlar edi. Selimeniñ endanı İstanbul selbisi kibi nazik ve közleri aqıq taşı kibi yanar edi. Selime ğayet güzel olup, hannıñ eñ sevdiği cariyelerinden biri edi. Nenkecan! İşte, şu Nenkecan barmı!

O Selimeniñ birinci kündeşi edi. Öyle ya!.. Ne içün han kendi qızı Nenkecanı zavallı Selimeden de ziyade seve? Eñ birinci elâ cinis qumaşlarını oña ala ve er cietten sevgisi oña ziyade?.. Yoq!

Selime bunı çekemez, bunı iç bir türlü afu etip olamaycaq...

Selime külümsirep: “– Menim sultanım! Ne emir ediyorlar? Cümle qulları uyquda. Han azretlerine nargileyi çubuqnı men cariyesi azırlayacağım” – deyerek süslü nargileni kıymetli töşeme halının üzerine qoyıp, kerbar ağızlığını hannıñ eline tutturdı. Nargileniñ güzel qoqu lu ateşinden mavımsı renkli tumanları burum-burum çıqıp çevrege dağılmağa başladı. Han Selimeden: “Qızım Nenkecan uyudımı, aceba?” – deye soray edi. Selimeniñ dudaqları titreyerek:

“– Ne... ne... ke... ke... can, Nenecanmı?” – dedi ve hannıñ boynuna sarılarak: “Bu gece Nenkecan hanum Salâhiddin bek ile saraydan furar ediyor (*qaçıp keteyata*). İç o padişanıñ iltifat ve muabbetine lâyıqmıdır?” – dep cevaplandı.

Bağçasaray soqaqlarında kimse qalmadı, qalabalıq bazar dağıldı. Tükânlar, qavehaneler qapandı. Qayalar tibinde bulunğan aqlama divarlı evçikler zor ila seçilir oldılar. Minareler birer qara qarartılar kibi kök yüzüne doğru uzanmışlar. Üyür-üyür yıldızlar ile bezetilgen tıñlıq bir gece. Yalnız, Hansaraynıñ etegini yayqayaraqtan turmay aqmaqta olğan Küçük Suv (*Çürük Suv*) yavaş-yavaş şuvuldap aqması ve bazı ara-sıra saray qaravullarınıñ areketleri eşitile.

Beri tarafta, arem odasınıñ içinde Nenkecan hanum genç yeudiy qızınıñ elini kendi avuçına alaraq ve sankim avcı eline tüşmüş bir quşçığaz kibi titreyerekten: “– Gira! Ah, men qorqam!

Yüregim çabalana!” – der edi. Gira: “– Hanum, nege qorqayırsıñ? Qorqacaq ne bar? Ortalıq çım-

çrtı... Belki o şimdi kelir” – deyerek etrafına baqındı ve yavaşlıq arem penceresiniñ çabağını yuqarığa köterdi. Bu esnada gecequşnıñ sesi ortalıqnı çılalttı. Gira, terekleriniñ arasından bir qarartı çıqqanını kördi. Ve kendi-kendine: “Bu Salâhiddin bek olmalı”, – deyerek hanumğa haber berdi.

Han qızı saraydan tışarığa çıqmış edi. Tizlerine qadar suvğa battığı alda, Salâhiddin bek suvnıñ kenarında qaltırıp turar, Nenkecanı usul ile kendisiniñ quvetli elleri üzerine aldı ve bir top çiçek köterir kibi, zavallı Nenkecanı saraynıñ arqa isarı astından aqқан Küçük suvdan keçirdi. Burada iç bir ses ve seda yoq ve terekleriniñ birine bağılı turğan Salâhiddin beknıñ atı ise sanki bir şeyden qorqqan kibi ne kişney ve ne de tepine edi. Bir eki daqqa soñra eki sevişmiş vucutlar buradan ğayıp oldılar.

Qaçmağa davranğan Gira, arem odasında pencereniñ parmaqlığını köterip baqtıqta, yengilçik yükünü eger üstüne yan oturtqan ve qaranlıqta uçar kibi ketken atlını seçe bildi ve biraz soñra at nalınıñ davuşı bir tamam kesildi, ortalıq kene tıñlandı. Parmaqlıq öğünde ayretle baqıp turğan yeudiy qızı Gira da aman ayaq üzerine qalqtı ve merdiven basamaqlarından acele-acele enerek han sarayını terk eyleyüp qaçtı. Bu esnada edi ki, ğaliba saraynıñ bir şeyden haberi oldı, çünki nevbetçi qaravulnıñ şamatası ortalıqnı ğulğulağa berip saray içinde bir qiyamet qoptı, bir qarışıqlıq asıl oldı ki, aremde qadın-qızlar ağlaşmağa, qapılar ve sofalar boyunda şamlar yanıp, yarıqlıqlar körünip başladı.

Beri tarafta Salâhiddin beknıñ atı sanki yel ve yaki quş kibi uça. Nenkecan hanum sahtiyan terlikler ile mestur nazik ayaqlarını üzengige güzelce yerleştirip, yigitiñ boynuna sarılarak, quçağına yatqan. Faqat, fikri iç bir şey üstünde toqtap olamay, öpüşler berdikçe oña em qorqu, em keder ve em quvanç keke. At ruzgâr kibi uça. Taşlar, qayalar közge ilişmey. Salâhiddin beknıñ yıldız kibi parlaq közleri qızınıñ qalbine doğru baqalar. Genç yigit kendisiniñ nazik ve lâtif yükünü bağına basaraq: “– Ah, benim qozum! Al kirezim!” – deye ilerilemekte edi.

Yaqınnı keldikleri ormannıñ içinden birden-birge sızgırıq sedaları aks etmege başladı. Bular üçümge azır bulunğan ve Salâhiddin beknıñ ordusına mensüp qırq nefer tatar atlısı edi. Olar sağdan ve soldan sızgıraraq kendi seraskerlerini

qarşılıp çıqtılar. Nenkecan etrafının terekler misali parlaq süngüler ile sarılmış olduğunu kördi. Atlılar bir takım qarartılar kibi ardı-sıra dağğa doğru aşır keteler. Ve genç bek dahi sevgilisini yüzünə çevrilərək fısıltı ilə: “– Qorqma, benim canım! Təni vaxtı biz çöldə olacaqmız” – deyə yüregi eyecan içində bulunğan han qızını avundırmaq istey edi.

Dağnın aşağısında və qaranlıq dere içində bir çox silâ sadaları və at ayağı patırdıları eşitilməyə başladı. Bular han tərəfindən Salâhiddin bekni tutmaq üçün kele edilər. Salâhiddin bek işni anılayaraq, kendisine tabii olğan qırq nefer tatar atlılarına bir kere: “– Aydı! Çufut Qalege doğru!” – deyə bağıraraq ilərigə areket etməyə emir eyledi.

Çufut Qalenin büyük kenasesinde nisfulleyle (yarı gece) duası icra oluna edi və ertəsi saba şabat (cumaertesi) və salıhat (raatlıq) künü olacaq edi. İşbu duanı alıp barğan Yehuda Bihim edi.

Kenasenin tavanına asılı çeşit renkli fenerlər duağa kelgenlərinin üzerlerine və divarlardaki yeudiy dinine tiyışli altın və kümüş yazılarının üstünə köngürt ziyalar bıraça edilər. İleri safta qartlar iskemlelər üstünə oturğanlar. Kenase içində gürültü və şamata yox, faqat arabiynin mırıltı ilə Tora oqumasından və mazinnin ara-sıra bağırmasından şu karaim ibadethanesinin içində kiyik və titis bir sedalar asıl ola edi. Yehuda Bihim: – “Ay Avraamnin, İshaqnin, Yaquvnin tanışısı...!”

Ey, cemaat! Köz yaşlarımızı aqızıp biz ellerimizni Sihune (Sionğa) qarşı açalım... Dua idelim...

Amin, amin!” – deyərək ellerini qaldırdıqta onun aq divarda aks ifrit qara kölgəsi də ellerini yuqarığa köterdi. Epsi ağızlardan bir keredən arğanun (organ) kibi uzun və tesirli sedalar çıqmaya başladı. Kenasenin en art köşesi ki, buraya qandillərinin yarığı pek az kele edi. İşte, burada genç yeudiy qızı Gira buluna edi. Onun qara və iri közləri işanç ilə arabiynin üzerine baqıp qalğan. Onun közlerinde o derece sevgi və o qadap cazibeli bir letafet körtünə edi ki, mihrabda oqup oturğan arabiynin baqışına iliştikçe erksizin közlerini ona tikməkten kendisini tutamaz edi... Gira bulundığı mekândan ğayıp oldı. Yehuda Bihim Giranın ne vaxıt ketdığını körəlmədi. Niayət, kenase içində ibadətçilər ağzından yüksek, qaba və ötkür sedalar çıqtı. Ve biraz soñra sedalar kesilip, ortalıq tınçlandı. Bu daqiqada edi ki, anırsız uzaqdan kök güdürdisinə beñzer bir takım gürültilər barlıqqa keldi. Qaya töpesində qurulğan karaim şeeri ğul-ğulağa

kelip, sedalar ta kenaseyə qadar eşitilməyə başladı. Tışarıdan kimdir qalenin demir qapısını küçlü ura edi. Cemaat kenasedən dağılır eken, qale soqaqlarında kezgenlərinin yüzlerinde bir havf və deşet körünməyə başladı. Bir qaç kişi süngüler ilə qale qapısına doğru çapıştılar, qapı yanında beklegen qaravullar bağırışır və qapının tış tərəfindən: – “Uluğ hanum sultan adı için!”

Toqtamış hannın qızı adı için...! İçerigə bıraqınız!” – sesləri eşitildi. İsar köşesindeki qale penceresindən karaimlər qapı ögündə qırq nefer qadar atlılar və öglerinde bir cenkçi yigit ve onun atı üzerinde beyaz çarşafqa bürülmüş bir qız köre edilər və aman demir qapının zıncırlarını qurtarıp, sürmələrini bir tarafqa iteyərək, qapının qanatlarını eki tarafqa açtılar. Salâhiddin bek qırq nefer yigit ilə qalege kirdi. Onun yigitleri aman karaim qaravullarının postlarına yerleşip, karaim nevbətçiləri bir tarafqa çekildilər. Qale boyu pek qorqunçlı haberlər dağılmağa başlağan edi. Evaldan haberdar olğan və saçları ağarmış baş haham tayağına tayanıp və eki arabiylə qoltuqlarından tuttuğı alda adımlay-adımlay hanesinin ögündəki yüksek taş qaldırım üstünə çıqtı.

Bu esnada qalenin bir tərəfindən Gira körünip, aşırı çaptığından dolayı soluya-soluya: – “Ah...!”

Yazıq...! Nişlediniz sizler... ?” – der edi. Ve şu sırada kenaseyə ketməktə olğan arabiylə Yehuda Bihimin elinden tutaraq: – “Ah...! Nişlediniz sizler? Hannın qızı Salâhiddin bek ilə qaçıp kelmıştir... Arqadan basqın keliyor... Aybetli hannın ğadabına oğraycaqsınız. Bunun soñu fena olacaqtır...” – deyə söyləndi. Giranın bu sözlərinə iddetlengen arabiylə: – “Yalancı! Nege yalan söyleyorsun?” – deyə qızının üstünə qıçırdı. Gira ellerini bir-biri içine kilitleyərək ağlaya-ağlaya

– “Ah...! Yazıq, balalarınızğa, yazıq...! Ah, Yehuda Bihim! Yazıqlar olsun sağa! Han qızının qalege kirmesine sen sebepçi oldın... Ah, men ne bilirəm ya? Sen Nenkecanı sevesin! Men senin tüşlerinde ne dep sandıraqlağanımı eşite edim. Sen Hansarayda kezindir eken, közlerin nerelerde kezdiğini men köre edim. Lâkin seni men sevem!!! Yehuda Bihim!... Seni men sevem!” – deyə ah və inilti ete, Yehuda Bihim de ziyadə açuvğa minip, Giranı şiddetlice bir tarafqa silkerek kendisi kenaseyə kirdi.

Hansarayın makeme dairesinde divan qurulğan edi. Ğadap və hışımğa tolu aybetli Toqtamış han büyük tahtına oturğan və çevresinə tolu-qurallı, ellerinde qılıçları olğan yeñiçeriler tizilgenler, qalğay və Nureddin sultan ve vezir-vuzera bekler, şeyhler, ülemalar və keñeşçiler cümlesi han divanında azır və yerli-yerlerine oturğan edilər. Divanda yalnız han buyruğı ilə evvelce öldürilgen saray bekçisi eksik edi. Saray bekçiləri zenci araplar qapılarda al pence divan turalar. Er keste bir qorqu ve bir titreme bar. Haznedar ağa hannın iddetinə oğradı. Han azretlerini iddet və ğadabını yavaşlatmaq için tatlı şerbet taqdim etken ermeni tabib saraydan quvuldu. Lâkin hannın en ziyadə ğadabına oğrağan şair Hafizi efendi olmuş edi. Zamanının sözge usta ve yetkini olğan büyük şair Hafizi efendi, iç bir maceradan haberi olmağan alda, bir rica hususunda hanğa arz və başvuru eylegen edi. Faqat hannı açuvğa tolu bir alda körmesi ilə evvelkisi kibi yüz bulamayıp, han ögündə oqumaq için tizip ketirgen medhiyelerini bile söyleməyə fırsat tapamadı və daa nege oğrağanını anılayalmayıp esini topla, Hansaray qapısından küç bir al ilə çıqa bildi. Başında büyük qavuş və üzerinde sırma işlemeli qaftan ve onun üzerine qıymetli bir halat ve örnekli tayağına tayanmış olduğu alda, Toqtamış han qorqunçlı bir körünüş ilə makeme divanında mahsus tahtına oturğan ve Çufut Qaleden kelecək haberlerini bekley edi. Qomşu Küçük Orda başqaqları ve seraskerleri er taraftan kelip sarayğa toplandılar.

Qadı efendiler aşığış ilə han yarlıqlarını müürlep və tamğa basaraq etrafqa yollay edilər. Bu sırada er bir yeri toz içinde qalmış bir atlı asker içerigə kirdi ve hannın ayağı ucunda yüzü üzre qapanıp yattı. Han: – “Qale alındımı?” – deyə sual ettikte asker: – “Sultanım! Çoq asker fevt oldı (öldi). Biz beş qayta Qalege üçüm ettik, qalege sarıldıq... Çufut Qale elge keçmey”, – dedi.

Toqtamış hannın açuvı başına çıqıp: – “Aygidi, sizni qorqaqlar! Hain köpekler! Ne demek olsun-menim o qadar askerim öyle qırq dane qancıq ve tikbaşlarğa qarşı kelip olamaylar!” – deyerek elindeki ağıp tayaqı titrep turğan askerniñ üstüne endirdikte asker arqası üstüne yıqıldı. Qapıcı ğazılar zavallını aman makeme divanından tısarıǵa çıqardılar.

Qart şeyh ül-islâm dahi hannın uzurına kelerek onı öptükten soñra: – “Cenap vacib ül-vucud azretleri (*Allah*) vucud-ı şerif haqaniyelerine (*yani Toqtamışqa*) saǵlıq ve afiyet ihsan eylesin!

Ruhset buyurlır ise arz iderim ki, Çufut Qale alınacaqtır. Lâkin haqanımızǵa bellidir ki, Çufut Qale pek alınması küç yerdur. Onıñ içinde bulunğan qırq asker tısarıda qalğan qırq biñ askerden qoruna bilir”, – dedi. Şeyh ül-islâm aqqında er vaqıt yahşı fikirde olğan han onıñ aǵzından bu ifadelerni eşitkeni kibi: “Yeter! Bağçasarayda kimse qalmayıp, qudreti olğanlar silâlsın! Çufut Qalege kendim ketecegim!” – deye qatıy üküm ile mecliske soñ qoydı.

Böyleliknen hannın emri üzre areket olıp, azırlıq körüldi. Bağçasaraynıñ büyük soqaǵı boyunda halq toplandı. Askerniñ aldında çal bir at üzerine mingen Toqtamış han Çufut Qaleden kendi qızını almaq için kete edi. Haznedar aǵa saǵına ve soluna aqça tarqata, serasker ne bekler asker öǵünde qurallarını şıqırdataraq, hannın artından tez-tez kelmekte ve er taraftan: “Alla!

Alla!” – sedaları kökke çıqaraq, asker ilerilemekte edi.

Qulleleri ve aq isarları ay yarıǵına ğarq olğan büyük Çufut Qale qayalıǵı eteginde sepetteki balqurt kibi vızıldap sansız-sayısız tatar askeri toplaşqan ve er tarafta yığın-yığın ateşler yaqqanlar. Atlı ve yayan çapullar gece üçümüne azırlana ediler. Bular arasında kümüş sırma işlemeli yelek ve kamzullar kiymiş ve Qırımın yalı boyundan kelgen eñ meşur ve aytuvlı, oq atmaǵa usta tatlar, üstlerine zırh ve cübbe kiygen ve kümüş taqımlı corǵalarǵa mingen daǵıstanlılar, cenkçi, çerkez batırları ve çöl taraftan kelgen boǵday beñizli noǵay ordusına mensüp yigitler bulunır ediler:

Bizler tatarız, pek tir atarız

Tirkeş belinde, elde kemanı

Yani:

Bizler tatarmız, pek oq atarmız

Saǵdaq belinde, yaşı elinde, –

misalince üzerlerine oq aletini taqınğan ve tikiçlerini ellerine alaraq omuzlarına arqan atqan bu yigitler minmiş oldıqları bir örkeçli develerni ve kimerleri uzun calınlı ateşköz alaşalarını saǵa ve solğa sekirtip kezeler... Şu qarartılar, yani ay ışığında qarartı kibi körüngen şu insanlar ki, tarih saifelerinde şicaat ve batırlıq namını bıraıp ketken ataların oǵulları edi. Ve bu gece öyle bir gece edi ki, dersin şu eki daǵnıñ arasında melek ül-mevt (*ölüm meleği*) qanatlarını silkip uça edi. Bir baqqanda bir taqım qarartıǵa beñzege insanlar, parıldap turğan ay, orman ve qayalar, canlı ve cansız, keçmiş ve keleecek – er şey köz öǵünden kelip keçeler... Ne tarafqa baqsañ – bir qıbirdanuv. Er yaqtan atlı ve atsız qarartılar kelip keçeler. Qayda kete bu qara kölgeler ve atlılar?... Alla bilsin – cümlesi şu qobalar, qayalıq, daǵ ve ormanlıqlar arasına tuman içinde ğayıp olıp keteler!..

Şicaat ve qudrette misli olmağan Qırım tahtnıñ ve san-soñsız tat, çerkez, noǵay ve qıpçaq ordularnıñ erdem ve qudretli akim-i azimi Toqtamış han bu kergin vaziyette ğadaplı baqış ile mahsus çadırnıñ öǵünde ayaq üzre turaraq karaim şeerine baqa edi. Onıñ soñ derecege yetken, açuvdan ağarmış dudaqları arasından: “ – Ah, Nenkecan! Menim qızım!” sözleri eşitilir edi.

Han elinen bir işaret bermesi ile daǵ arasında bir büyük dübürdi qoptı. Ucsuz-bucaqsız çapul yerinden köçip qaleni qamaçav için qayaǵa tırmaştılar. Er tarafta süngüler yaltırap, ava yüzü bulut kibi oqlar ile toldı, bir qiyamet, bir alâmet qoptı!.. Qayalarǵa qarşı tırmanıp çıqqan han askerleriniñ üstlerine Çufut Qale isarlarından burçaq kibi taşlar yaǵa, yuqarıdan bıraqlı taşlar parça-parça olıp tüşer eken, kendileri ile rastkelgenlerni de parçalayaraq aşaǵıǵa alıp tüşeler, askerlerniñ müthiş yayǵarası, inilti-gürülti derenin içini ve Çufut Qaleni velvelege berdi. Bir zamanlardan soñra biri-birine qarışmağan asker yığını, deredeki büyük dalǵaların iddetnen yalıǵa çarpıp, birden çekilmesi kibi gürülti ve şamata ve vahşiy nidalar ile Çufut Qale qayalıǵından çekilerek, qamaçav etmekten çekildi.

Çufut Qale tınç olmuş edi. Bu yerge, yalıñız, küçük çarpışmadan soñra aşaǵıdaki dere içinden öfkelenmiş deñiz dalǵaların şuvuldısına beñzer bir gürüldiler kelip yete edi. Evlerniñ qapılarında qorqqan karaimlerniñ sarargan beñizleri körüne edi. Salâhiddin beknin qorquzması ve Yehuda Bihimniñ ayartuv ve öǵülevleri ile olar boysunmaǵa mecbur olıp, Toqtamış hannın qızını teslim etmege cesaret etmey ediler. Aslında ise Salâhiddin beknin askeri eñ çoqu bir qaç kün daa dayanıp olacaq ve olarnen beraber iddetke kelgen hannın hışım ve ğadabına oǵraycaqlar.

Salâhiddin bek ise olarǵa öz askerinen birlikte han askerleriniñ üstüne qale isarlarından taş atıp qarşılamaq ve qorunmaqı emir ete edi.

Yehuda Bihimniñ hanesinde mum yarıǵı körtüne. Hanenin arqa taraf odaların birinde Salâhiddin beknin quvurçıq saçlı başını tizleri üstüne alğan Nenkecan hanum otura edi. Odanın orta yerinde al qanlarǵa boyangan bir qılıç yata, uyqusızlıq, zamet ve qavǵadan ziyade yorulğan genç bek tatlı bir uyquǵa dalğan. Nenkecan hanum kendisiniñ ince ve beyaz maramasinen beknin elindeki oq yaralarını sara edi.

Bu esnada qapı yavaşcaçaq açılıp içeriye arabiy Yehuda Bihim kirdi. Zavallı arabiy Nenkecannın yanında Salâhiddin beknin körmesinen titremege başlap, qapınıñ çatısına yapışaraq ayaq üstünde tikilip qaldı. Közleri yaş ile tolğan Nenkecan hanum sankim gizli bir ümüt ile Yehuda Bihimge çevrilerek: “Arabiy, ne dersin? Qale ne vaqıtqa qadar dayana bilir?” – dep soradı. Arabiy iç bir cevap bermedi. Nenkecan: “Men bilirim, bizim yigitlerden on danesi ölmüştür... Em karaimlerde

bir qarışıq bar... Ne dersin? Senin dindeşlerinə inanmaq mümkünmüdür?”. Yehuda Bihim: “Ah, hanum sultan! Senin babañ ne vaxt olsa da bizden intiqam alacaqdır!” – dedikte Nenkecan hanum: “Ah, öyle ise benim ne qadar elmazlarım ve qiymətli şeylərim bar isə cümləsini sizgə beririm! Ah, arabiy! Men şimdiden sonra han qızı olmadığımı unutqanım”, – deməsi ilə Yehuda Bihim kendi-kendisini toqtatamayıp, incecikdən ah və iniltilər etip turğan Nenkecanın üstünə şiddətlən atılmağa istədi, lakin Nenkecanın tizləri üzərində uyuyan Salâhiddin bek arabiyin bu areketinə mania oldı. Zavallı arabiy ne yapacağını şaşırdığından eki elin qafasına yapışıp fırlanaraq qalenin kimsəsiz soqaqlarına doğru yol tuttu.

Yehuda Bihim bu ketişnən qale içində tek və yağız kezip dolaşır – keter, keter, lakin neregə kettini kendisi de bilməy edi. Bir daa ne körsin? Üzərinə ışıltılı aynın ziyası serpilən qale isarları və bəzi qullelərdən bir taqım qarartılar enip çıxayatalar. Başqa bir yerlərdə ordu qaraqollarının yelpiregən bayraqları və süngüləri parıldı. Söz qısqası, er bir adımda böylə şey köre-köre arabiy ahır-soñu kendisini taş merdivenlər üzərində tapdı. Basamaqlar üzərindən yürərek doğru Çufut Qale yoxuşından aşağığa endi.

Aşağı tarafda, qaranlıq bir köşədə Yasafut vadiysi körünə və yerli yaşavcılarının “Balta tiyməz” deyə adlandıran mezarlıqın bilməy qaç yüzilliklərdən beri balta yüzü körməmiş

terekliklərinə ara yerlərində aq mermer sandıq taşlar seçilir edi. Olar şu taşlar edi ki, onların altında topraqqa dönüp toz olmuş Yehuda Bihimin keçmişləri və karaim millətinin ecdatları yata edilər. Qara arabiy burada ayaq üzə tura qaldı. Mezarlar arasından onun qulağına bir ses kəli və ses kettikçə yüksəlir edi. Yehuda Bihim diqqətlən qulaq salğanda: “Yazıq... Yazıq saña, ey dönmeşek!.. Yazıq senin kibi Siyonun (Sionun) isarını yaqı harap etkən mələngə!..

Muqaddəs qaləniñni ecnebiylərgə terk etesiniz. Yarın onun taşı taş üstündə qalmaycaq...

İbadethanəgə, aziz Urşelim (İyerusalim) kenəsesinə ürmet və riayət qalmadı... Qadınlar, balalar esir olayatalar... Ah! İsrail oğulları ne ağa keldilər! Eşitesini, nasıl ağlaşalar? Qulağına kirmeymi onların ah və fğanı! Siz üstünüzdəki urbarlarını yırtıp ağlañız... Başınızğa toz və topraqlar sağıñız... Sizin bulaşık kemikləriniz atalar mezarlığında yatmaycaqlar. Olarğa muqaddəs Yasafut mezarlığına defn olunmaq müeyssər olmaycaq...” deyərək ғayıptan şu kederli sözləri eşitti. Gece qaranlığında bellisiz birisi ağzından çıxqan bu qorquzıcı sözləri eşitməsinən Yehuda Bihimin vücudunda bir elem və fəna bir qorqu barlıqqa keldi və ayırıp:

“Ah, cemaatın qanı benim qarşımda tökülecektir... Şimdiden soñ maña və benim neslime lānet olsun! Yox... Yox!... Danunun nesli benim elimdən yitmiş olduğunu istemem!” – deyə kendini

azarladı. Və burada turmayaraq tez-tez qale qapısına ketməgə başladı. Keter eken, yol üzərində bir hanenin ögündə toqtadı, qapısını taqıldatqanda qapı artıdan: “Kim o?” – dedilər və qapı açılaraq Gira çıqtı. Yehuda Bihim qapı eşigində turğan Girağa: “Gira! Cemaat Yağusqa (Yağus ya da Yahve yeudiylər arasında qullanılgan Tañrının adı) emanət olsun! Aydı, biz keteyik!” –

deməsinən yeudiy qızı arabiygə tabiy olaraq, yavaş-yavaş büyük demir qapılar yönəlişinə ketməgə başladılar. Qapığa kələnələrində Yehuda qapının ağır sürmələrini bir tarafaq iteyərək, qanatlarını açdı de Girağa çevrilərək aşağıda, dere içində tıñsız olğan han askerinin yaqtıqları atəş yığınlarını körsətti. Gira bularnı körməsi ilə taacipke qaldı və nege oğrağanını bilməyip, başını sallamağa başladı və qaranlıq gecədə bir tarafaq ғayıp olıp ketti.

Bu gece çox uzun bir gece, onun saat və daqqaları pek aqrın keçələr. Kim bilir ne türlü qaza və belələr olıp keçədir bu qaranlıq gecələrdə...

Çufut Qale qayalığına moğul askerləri usul ilə yılan kibi sarılmağa başladılar. Qale qapısı açıldı, cənklər birer-birər içərigə dalmağa başladılar. Kimerlərinin beyaz tişləri arasına qapqan yıldırlı hanceri ay ziyası toqunması səbəbindən parıldap körünələr. İş bu derecəgə keldi... Faqat Salâhiddin beknin qaravulu uyqda olmalı... Ǵalıba cesür yigit yarımın quçağında bayılıp qalğan olmalıdır. Lakin iddetlengen hannın qılıcı olarnı iç afu etərmi?..

İşte, Çufut Qale üzərini bir qızılıq qapladı. Bir-birinə urulğan qılıçların şıqırtıları eşitilip başladı. Bir qıyamət qoptı ki, qale içi qarma-qarışıq oldı. Urğan urğanğa, askerlər köküsköktüskə döğüşələr. Birinin üstünə ekisi, beşinin üstünə birisi – şöylə ki, qale içi ayırırıq və qıçırıq, inilti və qan ilə teldi. Soqaqlar içi başsız, qolsuz, ayaqsız insan kəvdələri ilə teldi. Çufut Qaledə Toqtamış hannın askeri qarınca yuvası kibi fıqırday edi.

* * *

Nenkecan hanum bayğın bir alda kendi-kendinə: “Ya rabbim! Senden meded!” – der edi.

Qanlarğa bulaşqan eller və deñişken çereler, söz qısqası er bir muarebenin alâmetlərini közü ögündə köre edi... Salâhiddin bek yaralanğan. Onı buqağullar (hızmetçiler) bir tarafaq alıp keteler. Yaralardan çekişken yigit qanlı ellerini uzata və onun artıdan da Nenkecan hanum kelededi. Han qızı yüre-yüre ta qayanın kenarına qadar keldi... burası kimsəsiz bir yer edi. Aşağıda dere içini bir qaranlıq qaplağan. Yalnız ormanlıq içində bulunğan büyük süyrü qayaların töpələri körünə və derenin üstü parlaq bir tuman ilə qaplı. Çufut Qale qayasının töpəsində esən ruzğârğa qarşı yayılğan beyaz bir marama içində Nenkecan buluna. Onun yürək esir etici çeresində müthiş bir tüşüncələr numayış ola. Üstünə taqınğan altınları ışıq saça. Tesirli bir sesnən Nenkecan birisinin adını ayıp çağıra. Zavallı qız biñ bir türlü ağlantılardan soñ turdığı yerden ғayıp oldı. Han qızının bu areketini arqa taraftan körip turğan askerlər: “Alla, Alla! Han qızını qurtarıñ!” – sedalarından deşet ilə ayırıp Nenkecanın bulundığı yergə keldilər. Amma bular kəlgəndə Nenkecan hanum aşağıda cansız yata edi. Qorqqan askerlər bu avalnı körgenlərində: “Ene lillahi!” (Alla yoluna men ketkeydim) deyə teessüf ettilər: Ey ecel! Tiği hunfışanıñle

Qıydıñ - ahır turaba attıñ sen.

Badı per, deşeti hazanıñle

Zulfi zerrini tağıttıñ sen!

(A. Şadiy)

Çufut Qalenin kenarında, qaya içinde kesilip yapılgan qaranlıq bir qoba bardır. Onin içinden iç bir türlü davuş ve ses yer yüzüne eşitilmey. Bu yer evel zamanlardan beri Çufut Qalenin zindanı ve apishanesi olup, onin içi ve bir-eki basamaq taş merdivenlerden tüşülür. Bu qoba eki odadan ibarettir. Bulardan birisi yarğı (*makeme*) odasıdır – onin ortasında eki taş direk ve divarlarında alqalar bar. Ekincisi deyerli halqın “Çınlı qoba” ya da “Qorqulı qoba” deye

adlandırıqları odadır ki, onin içine birinci odadan keçip kirilir ve birinci odadan bir arşın miqdarı alçaqtadır. Bu odada qabaathılarnın ceza ve idamına (*öldürilmesine*) mahsus yer eken.

Hannın emri ile Salâhiddin bek bu yerge bıraqlıgı edi. Vucudı ezilgen ve yaralanğın yigit bu apishanenin içinde uyqusız bir alda yata edi. Qobanın kirli divarları ve alçaq tavanı onin mecalsiz vucudını sıqa edi. Odanın divarında qayadan kesilgen ve pencerege beñzer bir delik bar. İş bu delikten küneşnin ziyası yer túbünde lâhad kibi qazılğın qaranlıq taş qobanın içini aydınlata ve onin taban altında sasımağın başlağın insan başları yata ediler.

Salâhiddin bek çabalay-çabalay taştan kesilgen pencerenin öğüne keldi. Pencereden etrafını seyir ete, aşğıdaki yeşillengen ormanlıq ve qarşı yaqlarda kökke uzanıp ketken sarımsı renkli geniş qayalıqlar közü öğünde tura ediler. Lâciverd köknin iç bir noqtasında bir bulut parçağı yoq. Salâhiddin bekni yüzüne sıcaq bir ruzgârçıq ese – şu qadar lâtif ve mulâyim ki, genç yigitnin sevgilisi onı nasıl ohşañ olsa, ruzgâr dahi onı öylece ohşamaq ve avunç bermek istey ve Salâhiddin bek yalnız: “Ah, Nenkecan! Nenkecan!” – dep tura edi. Vucudını sarğın arqanlar ve buğavların acısı zametten ziyade onin ruhunu raatsız etip, usandırğın şey ümitsizlik ve tüşkünlik edi. Salâhiddin bek iqtidarsız bir alda oturdığı bir pencere öğündeki geniş taş üzerine yıqıldı. Salâhiddin bek avada vıznen qanatlarını sallayaraq bir qartal quşnin uçıp kete yatqanını köre edi. “Ah, eger mümkün olsa da, şu quşnin artından avada uçaraq uzaqlarğın ketsen... Ebet, erkin çölge çıqsam da, cananımnın ah-u zar etip turduğu yerlerge barıp yetsem!.. Ah, benim bülbülim şimdi nerelerde, aceba? Altın qafes içinde çırpına ekenmi? Onin bulundığı yer benim yattığım qaranlıq zindandan raatlı ekenmi, aceba?” – deye kendi-kendine tüşüne edi. Bu esnada qapının demir sürmeleri alınıp, gürültü ile açıldı – qoba içine üç moğol kirdiler ve Salâhiddin bekni yaqalap arqaları sıra alıp kettiler. Açılğın qapının qarşısına kelgende Salâhiddin bek ikinci bir qobanı kördi. Bu qobanın tör yerinde kilimler ile tüşengen geniş set üzerinde başları sarıqlı ve üstlerine alaca halatlar kiyingen yarğucı ve qadılar sıranen oturğınlar. Olarnın çevresini, ellerinde baltalar tutqın nevbetçiler quşatqınlar.

Nice acınlı sesler ve tüşkün iniltiler eşitken qobadır bu qoba! Çoq insanlar nice eziyet ve cebr-cefalar çektikten soñra kendi qabirlerini burada bulmuşlardır. Onin taş divarlarına bütün qanlar serpilmiş ve toprağı qanlarğın boyanmış... Kim bilir iş bu qorquñ qobanın bizge bellisiz nice-nice acayıp sırları bardır...

İşte, bizim Salâhiddin bek şu qobada Altın Ordunun amansız Toqtamış hanı tarafından idam olunıp, iş bu cellâthanede canını teslim eyledi:

Kim öldi aşılardan böyle ölümnen? Yoqtır hayır aşıqqa ölümnen başqa.

Bundan soñra cesür yigitnin vucudı degil, atta adı bile ortadan qalqıp unutuldı. Ve tek Salâhiddin bekke dostluq etken qırq baturnın namlarına bir hatire olmaq üzre eali arasında Çufut Qalen “Qırq er” dep adlağınları eşitilgendir.

Arabiy Yehuda Bihim doğdığı şerden gayıp olaraq bir daa nam ve nişanı eşitilmedi.

Karaimlerde kendilerinin genç hahamlarını bir daa körip olamadılar. Zavallı Yehuda Bihimge Yasafut deresi içindeki Balta Tiymez karaim mezarlığında ecdadınen birlikte defn olunmaq qısmet olmadı. Lâkin merume Nenkecanın Çufut Qaledeki qabiri üzerine Toqtamış han büyük bir türbe bina qıldırış edi.

İkâyenin soñu.

Raqam ül-haruf bir kün mezkür türbeyi ziyaret için Çufut Qaleye kitmiş edim. Türbe-i mezküre Çufut Qale harabatı ortasında tek ve تنها hal-ı sükütte bulunub, mazının surur ve yasından haber verir bir şahid kibi turuyor. “Nenkecan hanum türbesi” arap usul-ı mimariysinde yapılmış güzel bir binadır. Anın qapısının, etrafında hatt-ı süls ile ihadis-i şerife mehkükdir. Ve

türbenin içinde mermerden bir sandıq taş mevcut olub, üzerinde ekseri hurufı murur-ı zaman ile silinmiş ve şu satır minuştır:

“Hezih-i revzat ül-melike ül-azime Nenkecan hanum bint-i Toqtamış han ve qadd tevfiye fi şehr-i ramazan ül-vaqiy. Fi hamm ehad ve erbaine ve semen”.

Tercimesi:

“Bu cennet bağıdır ulu Toqtamış hannın qızı melike Nenkecan hanumın ölümü öldi ramazan ayında, sekiz yüz qırq birde.” (İcriy 841-ci yıl – miladiy 1437-ci yıldır.) Şu dört-beş asırdan beri taştan şeernin içinde turan aq türbeyi ziyaretten soñra zaman-ı evelde üküm ve idam mahali olup ve alâ Çınlı qoba tebir olunğın mağaranı dahi gidüp körmüş edim.

Anın acayıp manzarası alâ közüüm öğünde turuyor:

Cem-ü camnı nüş etti – keçti neçe biñ Rustem

Ol bezmgir – baqiy alem yene bu alem.